

INDIVIDUALISME EN COLLECTIVISME

4 juli 1968

Goedenavond, vrienden.

Allereerst mag ik u er wel aan herinneren dat wij, sprekers van deze groep, niet alwetend of onfeilbaar zijn. Zelf nadenken is dan ook gewenst. Zoals u weet, kunt u op deze avond een eigen onderwerp stellen.

INDIVIDUALISME EN COLLECTIVISME

De geschiedenis van de mensheid bewijst steeds weer dat voor de mens een noodzaak tot groepssamenwerking bestaat, terwijl voor de mens een zekere groepsmentaliteit ook steeds weer kentekenend is. Door de gehele bekende geschiedenis kunnen wij de sporen hiervan vinden, tot in deze tijd toe. Hier treffen wij immers het kapitalisme dat in feite een wordend socialisme is, en het zogenaamde marxistisch socialisme, communisme of bolsjewisme dat op andere wijze uiting geeft aan de nu steeds weer op de voorgrond tredende behoefte het individu binnen de gemeenschap te normeren. Wanneer wij echter alleen van de gemeenschap uitgaan, zal het gevolg hiervan een sterke ontwaarding van het individu betekenen en daarmee tevens een afname betekenen van de mogelijkheden, zowel als de persoonlijke prestaties, van het individu. Het zal u duidelijk zijn dat het grote probleem in de naaste toekomst voornamelijk zal liggen in de vraag of de prestatiemogelijkheid van het individu op kan wegen tegen het ongemak dat een vrijheid voor het individu aan degenen die de gemeenschap regelen en menen te leiden, bezorgen kan. Want alle pogingen tot het scheppen van een verder gaand collectivisme blijken tot op heden hierop gebaseerd te zijn.

Hierbij zij opgemerkt dat de mens nog steeds grotendeels als individu leeft. Hij wordt weliswaar meer en meer beperkt in zijn mogelijkheden, maar als het er op aan komt, denkt hij werkelijk nog wel aan zichzelf. Hij is geneigd om in groepen zijn ongenoegen tot uiting te brengen - een dergelijke groep in Nederland is bijvoorbeeld de B.P. - en in Frankrijk kan men onder andere de federatie van studenten als een dergelijke beweging zien - maar hij blijft individualist. De politieke ontwikkelingen tonen steeds weer aan dat de mens, zodra hij invloed uit kan oefenen, wel degelijk een bewuste eigen keuze doet. De kern van politieke keuze is nog steeds in de eerste plaats individueel besef en slechts in de tweede plaats groepsmanipulatie en groepsbesef. Een uitschakelen van de persoonlijke denkwijze en reactie is zelfs in de staten die trachten het persoonlijk bestaan geheel te normeren ten voordele van de collectiviteit nog steeds aanwezig, ondanks alle pogingen om een reactie uit te schakelen. Het is de vraag of een geheel uitschakelen van de persoonlijke reactie en het zelfstandig persoonlijk denken wel bereikbaar is.

Wie leeft als mens, is geneigd vanuit en ten voordele van zichzelf te denken. Elke mens is egocentrisch ingesteld en meestal ook egoïstisch van instelling - wie meent dat dit onjuist is, mag mij hier corrigeren. Bovendien komt hier nog bij dat een ieder zijn eigen illusies heeft in, en omtrent de wereld. Elke mens interpreteert de feiten anders, zal de situatie anders zien. Men leeft wel in dezelfde wereld met anderen, maar je ziet haar toch op vaak geheel verschillende wijze. Daar een ieder aanneemt dat zijn wijze om de wereld te zien de juiste is, reageert in wezen elke mens anders. Indien men nu stelt dat het persoonlijk belang slechts werkelijk gediend kan worden door het te koppelen aan het belang van de gemeenschap, ontstaat een toestand, waarin staten, bonden enzovoort steeds meer van de persoonlijke mogelijkheden en taken van de enkeling in het leven over gaan nemen en daartoe trachten de wijze van leven en denken van de persoonlijkheid te reguleren. Dit voert vaak tot de meest eigenaardige resultaten.

Om enkele voorbeelden te geven: In Australië werden door de bouwvakkersbond een aantal bouwvakkers uitgesloten en op een zwarte lijst geplaatst, omdat zij - hoe is het mogelijk - de brutaliteit hadden te hard en te vaardig te werken. In China blijken experimenten met collectieve boerderijen steeds weer te mislukken, omdat een ieder die hard werkte op een klein stukje eigen grond, meende dat het werk voor de gemeenschap de mogelijkheid gaf dan van dit te hard werken uit te rusten. De enige wijze om het goed verbouwen op de collectieve gronden te doen slagen, bleek het instellen van een bewaking te zijn die wel niet officieel politie heet, maar toch als zodanig fungeert en in vele gevallen tot geweld moet overgaan en terreurmaatregelen moet nemen, om haar taak te kunnen vervullen. De collectivisering van het boerenbedrijf in de USSR is bijna volledig mislukt - wat daar niet, maar hier wel gezegd mag worden. Oorzaak: het bij de meeste mensen overheersende standpunt dat men, zonder bijzondere vergoedingen in de gemeenschap vooral niet méér voor de gemeenschap moet doen dan anderen, ook al heeft men de middelen en de gelegenheid daartoe. De neiging om voor de gemeenschap zo weinig te doen als maar goed mogelijk is, brengt de gemiddelde prestatie - en de opbrengsten - steeds omlaag. Het eerste gevolg van socialisering en collectivisering van bedrijven enzovoort betekent steeds dat de prestatie, de opbrengst en de kwaliteit van het product omlaag gaan.

Maatschappelijk gezien is het collectivisme, zodra het opgedrongen wordt, uit den boze. Wie dit niet zonder meer gelooft, moet maar eens kijken naar topprestaties bijvoorbeeld op artistiek terrein en eens nagaan wat het derde Duitse Rijk aan kunst heeft voortgebracht - onder het motto dat alleen volgens een bepaalde procedure de werkelijk Duitse mens gediend kon worden. En zo u meent dat dit een fase is die reeds voorbij is, kunt u naar Rusland, China gaan en zien wat de kunst daar wel is. Wilt u voorbeelden op meer sociaal terrein, dan kunt u eens kijken naar grote, bijvoorbeeld Amerikaanse firma's. Ga het leven van de zogenaamde opkomende "executive" eens na. U zult tot uw verbazing ontdekken dat zo iemand zelfs niet zonder meer zelf uit kan maken, met wie hij wel wil trouwen of omgaan. Hij heeft hiervoor, zij het stilzwijgend, goedkeuring van de firma nodig. Zou hij tegen de inzichten van de leiders van de firma ingaan in dit opzicht, zo zal hij zijn mogelijkheid tot het maken van promotie verliezen en soms zelfs - na enige tijd - zijn baan. Dit bevordert het ontstaan van een bepaald type mensen, met een bepaalde geesteshouding enzovoort. In feite is dit een vorm van geestelijke inteelt, welke voortkomt uit het denkbeeld dat de firma boven alles moet gaan - een vorm van collectivisme, gebaseerd op zakelijke grondslagen.

De wereld kan voorlopig nog verder gaan met het collectiviseren van alle waarden der gemeenschap. Gezien de opzet van de regeringen, de moeilijkheden van het regeren en dergelijk, is het begrijpelijk dat het gezag direct of indirect alle macht aan zich zoekt te trekken en zelfs tracht het denken en handelen van de mensen aan bepaalde normen aan te passen die voor het gezag de "regeerbaarheid" vergroten. Helaas vergeet men daarbij steeds weer dat er een verschil bestaat tussen gemeenschapszin en collectivisme zonder meer.

Collectiviteit is een mooi woord dat betekent: "allen", dus de gemeenschap. Het wordt echter voornamelijk daar gebruikt, waar men anderen wil dwingen aan dezelfde normen te beantwoorden, met als gevolg een toenemende reeks van reglementen, maatregelen enzovoort. Het eindresultaat is over het algemeen maar bedroevend. Een van de meest bekende voorbeelden hiervan kunt u op uw eigen wegen steeds weer constateren. De Nederlandse verkeersdeelnemer is, - of hij dit nu voelt of niet, wenst of niet,- deel van iets wat als een collectiviteit, een gemeenschap, die van bovenaf geheel geleid moet worden, behandeld wordt. Dit betekent dat er allerhande reglementen, wetten en voorschriften zijn ontstaan, waardoor, althans theoretisch, het verkeer zo veilig mogelijk is. Maar zelfs deskundigen zullen toegeven dat op het ogenblik dat een ieder zich aan alle voorschriften letterlijk gaat houden, het gehele verkeer tot stilstand komt. Slechts de persoonlijke reactie op een overtreding van de verkeersregels maakt in feite snelverkeer nog mogelijk. Denk daar eens over na.

Het is niet mogelijk te komen tot een algemeen aanvaard collectivisme, waarbij alles valt onder dezelfde regels en reageert als een groep, zonder de wereld van heden te vernietigen. Misschien zult u hier willen stellen dat aan het collectief werken en leven toch wel bepaalde voordelen verbonden zijn. Vergeet echter niet dat deze geestelijke voordelen alleen dan kunnen bestaan

wanneer er sprake is van een vrijwillige invoeging van het Ik in de gemeenschap plaats vindt; wanneer een gemeenschap dus voor de mens iets van zijn eigen willen en streven representeert en daartoe niet meer offers vergt, dan hij persoonlijk bereid is te brengen. Een voorbeeld van dergelijke gemeenschappen kun je vinden in sommige kloosterorden, inwijdingsscholen, magische scholen en mystieke genootschappen van deze dagen. Hier treden de mensen vrijwillig in. Dit betekent dat zij zich bewust en vrijwillig aan bepaalde regels onderwerpen. Zij hebben altijd de mogelijkheid om weer uit de groep weg te gaan - zelfs wanneer de groep dat niet altijd prettig vindt. Zelfs in een klooster krijgt een ieder die niet langer deel wil zijn van de gemeenschap, de kans terug te gaan naar de wereld. Het feit dat deze mogelijkheid bestaat, alleen dit feit reeds, maakt het de mens psychologisch mogelijk een veel grotere aantasting van zijn persoonlijke vrijheid te dragen. Hij kan er immers een einde aan maken.

Dit geldt overal: men zal veel offers brengen, zolang men weet dat men zich daaraan kan onttrekken. Maar verg nu dezelfde offers van een mens op het ogenblik dat hij geheel gebonden wordt en er voor hem geen andere mogelijkheid meer is: zijn aandacht zal onmiddellijk in versterkte mate vallen op de aspecten in het systeem of de gemeenschap, waarmee hij het niet eens kan zijn. Het feit dat hij deze móet aanvaarden - en dus geen vrije beslissing meer kan nemen of de illusie kan koesteren dat hij dit kan doen - zal hij een toenemende wrok gaan gevoelen tegen het geheel, waarbij de goede en juiste punten daarvan voor hem steeds minder gaan spreken. In een grote gebonden gemeenschap kan het meerdere generaties duren, voor deze wrok tot een werkelijke uitbarsting aanleiding geeft. Maar hoe langer de tijd, waarin de wrok wordt opgezameld, hoe onredelijker en bestialer het uiteindelijke verzet zal zijn.

Wie voorstander is van collectivisering zal hierover eens na moeten denken. De mens kan grote offers brengen, zolang hij beseft deze uit vrije wil te brengen. Men is tot veel bereid, omdat men dit uit liefde, uit vrijelijk aanvaarde dienstbaarheid volbrengt. Geestelijk heeft dit zeker grote waarde. Maar als de mens gedwongen wordt, haat hij wat hij doet. Er kan dan voor hem op de duur zelfs geen sprake meer zijn van een werkelijk besef van dit goede. Integendeel. De haat, de onwil, het chaotische element in de mens wordt steeds meer versterkt. Geestelijk brengt dit alles hem er toe zich op de duur geheel te wijden aan hetgeen wij duister noemen: een streven naar wraak, vernietiging, chaos. Het leven wordt een voortdurende ontduiking, zelfs van hetgeen men als juist erkent, omdat men het de gemeenschap, het gezag niet gunt. De eigen instelling wordt gekenmerkt door een steeds toenemende oneerlijkheid, onredelijkheid en onzedelijkheid.

Dit laatste woord moet u nu niet direct in verband brengen met korte rokjes enzovoort, maar als een persoonlijk verwerpen van een algemeen geldende moraal die men tegenover anderen zorgvuldig beaamt en schijnbaar handhaaft. Voorbeelden van een dergelijke houding kunt u bijvoorbeeld in Oost- Duitsland zien, waar een groot deel van de leidende kaste naar buiten toe sportief, sereen, plichtsgetrouw is, terwijl naar binnen toe bedrog, intrige en zelfs een vieren van feestjes overheerst die in westelijke landen een onmiddellijk ingrijpen van de politie ten gevolge zouden hebben, zelfs wanneer ministers enzovoort daarbij betrokken zouden zijn. Ook in het Westen zal men dergelijke personen meestal niet openlijk beschuldigen, maar daar grijpt men dan in ieder geval nog zo in dat de mistoestanden beëindigd worden.

Geestelijk gezien zijn er dan ook vele argumenten aan te voeren tegen een te ver doorgevoerd collectivisme. Aan de andere kant is een individualisme, waarbij men zich als het ware buiten de gemeenschap stelt, voor de mens niet hanteerbaar en naar ik meen in zijn resultaten zowel geestelijk als materieel voor de mens niet aanvaardbaar. Wanneer wij dan ook spreken over hetgeen de toekomst de mensheid brengen kan, zullen wij moeten spreken over een weg, waarbij de mens enerzijds de gemeenschap kan aanvaarden en dienen, maar anderzijds toch zichzelf kan blijven. Een vorm, waarbij het bewustzijn van de persoonlijkheid door het werken in de gemeenschap wordt vergroot en niet beperkt of zelfs geperverteerd wordt. Aan deze eis kan men echter nooit beantwoorden wanneer men uitgaat van algemeen geldende regels, opgelegd door machten van bovenaf. Het is jammer, want de meeste mensen voelen meer voor een sterke man die alles voor hen in orde brengt.

Soms komt er iemand die dit schijnbaar tot stand brengt en zelfs langere tijd alles in orde schijnt te houden. Maar zelfs hetgeen in Frankrijk is gebeurd, kan dienen als een voorbeeld van de werkelijke moeilijkheden die dan ontstaan. Charles de Gaulle heeft gewonnen volgens de letter en de regels, maar heeft de Gaulle nu werkelijk gewonnen? Om het anders te zeggen: heeft het patriarchale beeld van van welwillende diktator gewonnen of bracht alleen de angst voor het onbestemde, het gebrek aan een andere aanvaardbare mogelijkheid hem tot winst? Daarbij zal men er goed aan doen zich af te vragen of er geen grote gevaren door het ontstaan van verbittering gelegen kan zijn in de omstandigheden, waarover de werkelijke opstandelingen verslagen zijn. Ik spreek nu nog niet over het opeens weer politiek actief worden van figuren als Massu en dergelijke. Het aanzien van de Gaulle heeft in feite zowel intern als extern geleden. En zodra een dictator alleen voor al het goede staat dat de mensen verlangen, zal hij aan de macht kunnen blijven. Maar zodra hij in zijn gedrag vraagwaardig wordt of misschien zelfs wat ridicuul, is het met zijn werkelijke macht afgelopen en zal hij ten hoogste door terreur zijn macht nog enige tijd kunnen behouden. Valt hij, dan blijkt er geen systeem te zijn - ook geen wettelijk systeem - waardoor het land kan worden opgevangen.

Denk in dit verband ook eens aan hetgeen rond Stalin gebeurde. Deze man had buitengewoon veel macht en regeerde op de duur dank zij de terreur die hij uitoefende. In de propaganda was hij een soort heilige vaderfiguur, altijd weer afgebeeld in een smetteloze witte boeren blouse, vaderlijk glimlachende onder de vergrijsde snor. Deze man werd gehaat. De haat tegen Stalin en niet zozeer de fouten in het systeem dat Stalin hanteerde, veroorzaakten de val van het stalinisme in eigen land. De vele zogenaamde vrijere ontwikkelingen deze laatste tijd zijn te danken aan het feit dat de mensen niet meer in een figuur zoals Stalin konden geloven en soortgelijke figuren dus niet meer als rechtvaardiging voor aantasting van hun vrijheid zouden aanvaarden. Zowel het bestaan van angst en haat onder de dictatuur, als ook het gebrek aan werkelijke continuïteit dat hierdoor ontstaat, kunnen gelden als een argument tegen elke collectivisering van boven af. Maar dit betekent nog niet dat alle collectivisering nu verwerpelijk is, daar geheel andere resultaten ontstaan op het ogenblik dat men van onderaf aan een collectief gaat werken.

Wanneer een aantal mensen samen komt en zegt: "Onze fabriek ligt stil, maar wij willen toch trachten daarin te blijven werken en zijn daarom bereid de risico's van een voortzetting zelf te aanvaarden", zal hierdoor een vorm van collectief werken en denken ontstaan. Er ontstaat een gemeenschap met een werkelijk door allen gezamenlijk nagestreefd doel. Voor het bereiken hiervan is men op elkander aangewezen. Elke verspilling is schade voor iedereen. Elk verzuim betekent schade voor iedereen. Elk verder gaan is winst voor iedereen. Het aanzien, het bereiken van een enkeling binnen de gemeenschap gaat dan opeens afhangen van hetgeen men werkelijk is en kan, en wordt niet meer, zoals in het van bovenaf opgelegde collectief bepaald door hetgeen men volgens de plannen behoort te zijn.

De resultaten die met deze vorm van collectivisme kunnen worden behaald, kunt u in deze tijd reeds zien in bepaalde landen als India en Pakistan. De dorpsgemeenschappen vormen daar coöperaties wat in feite een collectivisering omvat. De macht die een dergelijke groep kan uitoefenen, door haar hechte eenheid, kunt u misschien beter zien aan de invloed die de boeren in het midden van de USA wisten te verwerven door hun vrijwillige organisaties. Op andere wijze kunt u het ontstaan van een collectiviteit met eenzijdige gerichtheid waarnemen, in het werken van de boerencoöperaties en bonden, zoals deze onder meer in het noorden van Nederland actief zijn. Dit zijn lichamen met een zo ver reikende invloed dat men zich zonder de zo ontstane samenwerking geen goed functioneren van de boerengemeenschappen meer kan indenken. Overigens geef ik graag toe dat, bij een eenzijdige ontwikkeling als deze, vooral wanneer zakelijke belangen in het geding komen, aan het geheel nogal wat negatieve aspecten verbonden zijn. Men kan zich misschien voorstellen dat deze boerencoöperaties wel intens samenwerken, maar dan vooral tegen de rest van het volk met het doel zo veel mogelijk te krijgen voor zo weinig mogelijk. Iets wat in de politiek van vele landen blijkt door de wijze, waarop men de boeren meent te moeten volgen. Denk eens aan de boter-, melk- en kaasproductie en de daaraan verbonden maatregelen. De eenzijdige collectivisering bijvoorbeeld per bedrijfstak is hierdoor, ondanks haar goede resultaten, minder aanvaardbaar.

Wat wij van node hebben is een kleine gemeenschap die alle facetten van de maatschappij omvat, maar waarbij de leden van het geheel toch werkelijk op elkander zijn aangewezen, waarbij men gemeenschappelijk risico's draagt als in bijvoorbeeld een stadsverband, op een minder veralgemeende en onpersoonlijke wijze. Vergeet niet dat in de staat een mislukt miljoenenproject voor de burger uiteindelijk ten hoogste een gulden meer belasting betekent - iets waarvoor die burger niet al te zeer geïnteresseerd zal zijn, zolang zijn belangen daarmee niet gemoeid zijn. Hij zal reageren met een: wanneer zij het daar niet aan wegwerpen, zullen zij het wel aan wat anders besteden, ik moet toch betalen. De burger voelt zich niet te zeer aansprakelijk voor de mislukking van het staatsgezag. Het staatsgezag kan vrijelijk uit de beurzen van de burgers putten en is dus ook niet bang voor een reeks van minder geslaagde projecten. Zodra echter de burger zelf bij het geheel betrokken geraakt doordat hij een deel van de miljoenen zelf kan verdienen en over die winst persoonlijk kan beslissen of zelf kan verliezen en daardoor onmiddellijk en in eigen beurs de nadelen van een mislukken gevoelt, liggen de zaken anders.

Het zich direct met het slagen of mislukken van de gemeenschap verbonden gevoelen is noodzakelijk voor het vormen van een werkelijke collectiviteit. Wij kunnen nu wel beweren dat een collectivering voornamelijk vanuit een meer mentale houding, vanuit een geestelijk besef moet ontstaan dat zij uit idealisme moet voortkomen, maar in deze materialistische periode, deze technisch materialistische periode, zal de mens zich niet met algehele inzet aan een ideaal kunnen wijden, tenzij het hem ook stoffelijk iets oplevert. Hoe dan ook, ik meen dat de toekomst een zekere mate van collectivisering met zich zal moeten meebrengen. Maar dan van onderaf, door de vorming van kleinere, door denkbeelden en belangen innig verbonden groepen. Ik geloof niet in het blijvende nut van bijvoorbeeld bonden die gaan bepalen wat een dokwerker voor zijn aanwezigheid als vergoeding zal krijgen, maar wel in kleine groepen van dokwerkers en dergelijke die zelfs ook de mechanische middelen exploiteren - of bezitten - en samenwerken. Zij zullen immers op deze wijze gezamenlijk kunnen vaststellen, hoelang zij wensen te werken, maar dan in onmiddellijk verband met hun mogelijkheid tot verdienen. Denk aan het verschil tussen de socialisten van dit ogenblik en de oude socialisten die veel kleinere groepen vormden, maar juist daardoor veel meer werkelijk solidair en verbonden waren, dan nu denkbaar lijkt. Juist de kleinere groep zal een intense belangengemeenschap kennen, waarbij het individu kan worden opgenomen in een collectiviteit, zonder daarbij zijn persoonlijkheid en persoonlijke mogelijkheden te verliezen.

Misschien interesseren mijn argumenten u minder en meent u dat ik dit alles vanuit een meer geestelijk standpunt zou moeten behandelen, maar wij moeten reëel blijven. Ik zou dit alles op de geest, de sferen en zelfs de vierde dimensie moeten gooien volgens enkelen. Maar daar komen wij niet verder mee, dit staat los van de werkelijkheid. De Witte Broederschap is een collectiviteit. Dat is zeker waar. Ik zou u daarover veel kunnen zeggen, maar wat weet u er uiteindelijk vanaf, wat begrijpt u er uiteindelijk van? En zelfs wanneer u alles zou weten en begrijpen, vraag ik mij nog af wat u met al dergelijke gegevens zou kunnen doen. In uw wereld liggen de verhoudingen nu eenmaal anders, zodat wij vandaar uit zullen moeten gaan.

Wat is nu het grote belang van het individu? In de eerste plaats zou ik hier het vermogen tot zelfstandig denken willen noemen. Zodra ik tracht een gemeenschap te vormen waarin de mens gevormd (? Red.) wordt en normalisatie van het denken en het gedragspatroon te bereiken, zal ik dit alleen waar kunnen maken door de bijzondere en persoonlijke eigenschappen van elke persoon afzonderlijk uit te schakelen. Men moet dan uitgaan van een gemiddeld peil voor het geheel dat ver ligt beneden de mogelijkheden van de meeste mensen, terwijl een gedragsniveau wordt aangenomen dat veel lager ligt in zijn eisen en praktijk dan de mogelijkheid tot gedragsbeheersing in elke mens afzonderlijk bereikbaar zou maken. Men zegt wel eens dat maatschappelijke nivellering en normalisering kwestie is van het vinden van het beste gemiddelde. Maar dat is niet waar. Wanneer wij voor de gemeenschap een aanvaardbaar en hanteerbaar algemeen gemiddelde trachten te vinden, zal dit altijd het sterkst worden beïnvloed door de laagst ontwikkelde en degenen die het minst presteren, ofwel omdat deze laatsten zich niet aan aan hoger staanden of meer presterenden kunnen aanpassen, terwijl de meer

presterenden of hogerstaanden zich wel aan de minder hoogstaanden en presterenden kunnen aanpassen. In de praktijk zal de gevonden norm dan ook altijd dicht bij het minimum liggen.

Dit is de reden dat wij voor individualisme in beperkte zin moeten pleiten. De enkeling moet in staat gesteld worden zijn topprestaties te leveren. Wanneer bijvoorbeeld bij een schoolopleiding een diploma middels examen verworven kan worden, is dit natuurlijk wel mooi. Maar wanneer het diploma zonder meer bepalend wordt voor sociale status en mogelijkheden, zal dit betekenen dat leerlingen die veel meer zouden kunnen presteren en leren, eenvoudig hun gemak ervan gaan nemen. Wanneer zij het diploma maar hebben, komen zij er immers toch wel. Zij zullen maar zelden verder op bepaalde vakken, waarin zij gaven hebben, verder doorgaan dan door de eisen wordt bepaald. De begaafden houden meer tijd over dan de minder begaafden. Maar zij besteden deze tijd aan luiëren, dansen, sporten enzovoort. En zo zij hun groter intellect al gebruiken, zal dit maar zelden ten voordele van de maatschappij en eigen ontwikkeling worden gebruikt. Eerder gebruikt men zijn gaven om te kankeren op de maatschappij en om haar feilen aan te tonen, zonder dat men zelf daaraan overigens iets probeert te doen in positieve zin.

Vermindering van mogelijkheden is altijd weer het gevolg van de normering in de maatschappij. In deze tijd bijvoorbeeld kunt u niet veel voor uzelf onderzoeken, u kunt misschien wanneer u tenminste over een schuurtje of vertrekje beschikken kunt - en dat is een toeval, want in Nederland kunt u uw ruimtebehoefte niet zelf bepalen, maar zal de gemeenschap vaststellen, hoeveel ruimte u volgens haar van node kunt hebben - zou u misschien aan een kleinere uitvinding kunnen werken. Maar al vindt u nog zoveel interessante nieuwe mogelijkheden en feiten, men zal u niet au sérieux nemen. Dat doet men pas wanneer u deel uitmaakt van een researchgroep. Een dergelijke unit bestaat veelal uit een aantal samenwerkende mensen die dan meestal niet in staat zijn de werkelijke prestaties van anderen geheel te beoordelen. Men probeert gezamenlijk een resultaat te bereiken en kan inderdaad soms gezamenlijk veel tot stand brengen wanneer prestigekwesties tenminste niet de meest belovende wegen van onderzoek of de meest rationele werkmethoden doen verwerpen. In dergelijke groepen staat men vaak voor belangrijke ontdekkingen die men echter terzijde schuift met het gevolg dat de mogelijkheden niet verder worden ontwikkeld en ofschoon de theorie misschien is vastgelegd, de ontwikkeling tientallen jaren lang blijft liggen.

Ik geef enkele voorbeelden. Het vervaardigen van zogenaamde kunstvoedsel uit soja, wieren en alga. Nu maakt men er gebruik van. Maar de meesten van u zullen niet weten dat de industrie in Japan reeds in 1936 over voldoende gegevens beschikte om na enkele proeven dergelijke voedsels op de markt te brengen. In 1952 doken de gegevens van vóór 1936 gedane onderzoekingen bijna per ongeluk weer op. De proefnemingen zijn toen op een hoge schaal als wetenschappelijk project voortgezet. Eerst in 1959 zag men de commerciële mogelijkheden. Toen kregen researchteams de opdracht - en de kans - om aan de gang te gaan en te zien wat men, ook qua smaak en structuur, met deze synthetische producten kon doen. Dit tijdverlies van vele jaren was niet noodzakelijk en had vermeden kunnen worden wanneer een enkele mens de mogelijkheid had kunnen vinden zijn onderzoek, al was het maar in eigen tijd, voort te zetten en daarvoor enige erkenning te oogsten.

Een ander voorbeeld? De transistorradio was feitelijk reeds te maken, zij het hoofdzakelijk op basis van germanium en lood-oxydekristallen - en dus minder degelijk dan nu - in 1928. Zij werd voor militaire doeleinden tendele verwezenlijkt in 1938. Maar eerst toen de oorlog de vraag van rendabiliteit door middel van het eerst voortzetten van de oude technieken stelde, kregen de technische teams de kans deze techniek verder te ontwikkelen en werden de vele halfgeleiders en hun verwerkingsmethoden in ernst ontwikkeld. Ook kunstmatige diamant, brilliant en saffier werden voor het eerst vervaardigd rond 1906. Reeds toen wist men dat de productie commercieel aanvaardbaar mogelijk was. Door zakelijke belangen werd echter deze mogelijkheid op de achtergrond geschoven. In 1926 werd industriediamant op rendabele wijze kunstmatig vervaardigd. Ook dit proces werd onderdrukt. Eerst tijdens de laatste oorlog ging men er toe over halfedelstenen en edelstenen voor industriële doeleinden kunstmatig te vervaardigen. Maar zelfs toen werd na de oorlog de productie weer beperkt om bestaande belangen te beschermen.

Als elk individu erkenning zou kunnen krijgen voor zijn prestaties wanneer eenieder elke enkeling zou kunnen helpen wanneer hij daarin iets zou zien, zouden de zaken geheel anders liggen. Alle grote uitvindingen van deze tijd zijn gebaseerd op het werk van enkelingen - die slechts zelden zelf de vruchten van hun werk kunnen plukken. U vindt dit onwaarschijnlijk of onredelijk? De ontwerpers van de eerste auto's waren opgeschoten jongens met enthousiasme, boerensmeden en dergelijke die bouwden in een schuurtje en wanneer zij dit met eigen middelen niet meer verder konden, de steun kregen van mensen uit hun omgeving. Er was in die tijd tussen de uitvinder, zijn helpers, zijn omgeving een wederkerige erkenning. Het eindproduct was het resultaat van een spontaan gevormde gemeenschap, zodat gesteld kan worden dat het erkennen van een mogelijkheid in vele gevallen de aanleiding was tot het scheppen van een coöperatief geheel. Vele grote bereikingen uit het nabije verleden kwamen tot stand middels een collectief besef, waardoor een streven tot stand kon komen, waaraan een dorp, een stad, soms zelfs het grootste deel van een streek deel nam.

Tegenwoordig bestaat dit niet meer. Men laat liever alles over aan "bevoegde instanties". Toch zullen wij terug moeten keren tot dit persoonlijk denken en gezamenlijk streven in kleinere groepen, waarbij lief en leed, winst en verlies gedeeld worden. Men overschat op het ogenblik het belang van "rationeel onderzoek", zoals men flats wil bouwen uit betonplaten. Dat gaat inderdaad snel. Soms worden de woningen zelfs bewoond, voordat de eerste veranderingen of instortingen kenbaar worden. Maar wie op dit ogenblik degelijk wil bouwen, zal, zelfs wanneer hij gewapend beton als materiaal kiest, zal laag voor laag moeten storten, elke keer nieuw vlechtwerk in moeten brengen en het controleren. Of, als men met stenen bouwt, zal men met goede stenen moeten werken en dan steen na steen moeten leggen. Dit geldt overal: de kortere weg brengt vaak, na schijnbaar snel resultaat, vele gevaren. Je kunt de dingen niet in hun geheel doen, je moet beetje bij beetje opbouwen en hierbij is de eigen werkwijze, de eigen gedachtengang van het individu van groot belang.

Sommige grote maatschappijen beginnen dit nu in te zien. Organon Oss heeft een lab, waarin veel onderzoek geschiedt. Wat de meesten van u niet weten, is dat een klein deel van het grote laboratorium ter beschikking staat van deskundigen die daar vrijelijk mogen experimenteren met de mogelijkheden, nodige faciliteiten, en personeel uit het grote lab aantrekken, zonder dat hen een opdracht wordt gegeven. Bij Philips beschikt men eveneens over een grote reeks laboratoria. In de meeste daarvan worden opdrachten uitgevoerd en volgens behoefte en plan bepaalde mogelijkheden ontwikkeld. Daar is alles dus commercieel vastgesteld. Maar daarnaast heeft men op het ogenblik een zelfs groot te noemen lab gewijd aan wat men het theoretisch onderzoek kan noemen. Iemand die daar werken mag, krijgt een kort begincontract van 3 jaar, waarin natuurlijk vele beperkende clausules zijn opgenomen. Maar hij kan dan naar eigen inzicht en zonder opdracht trachten in die tijd te bewijzen wat hij waard is. Juist omdat de mensen in dergelijke laboratoria zelf hun onderzoek mogen bepalen, individualistisch mogen werken en reageren, zonder ooit te horen krijgen dat deze of gene tak van onderzoek op het ogenblik niet gewenst is enzovoort, komen hier grote prestaties tot stand. Ik behoor niet tot degenen die grote maatschappijen als Philips, Aku enzovoort vereren. Maar het feit dat in deze grote bedrijven men meer en meer terugkeert tot het individueel onderzoek, waarbij het team eerst in verschijning treedt wanneer een ontdekt principe economisch de moeite waard lijkt om het verder te ontwikkelen, is veel betekenisvol. Niet de gemeenschappelijke poging, maar het individueel onderzoek en denken wordt meer en meer de basis van het programma.

Zelfs wanneer het niet gaat om productie en uitvinding, maar om denken alleen, blijkt een soortgelijke ontwikkeling te bestaan. Zie eens naar alles wat de officiële filosofen doen. Luister naar het jargon van de verdedigers van de democratie of van de socialistische revolutie. Het blijkt een bijzonder taaltje te zijn wat zij gebruiken, vol onbegrijpelijke woorden en termen die de functie hebben het lege gedaas dat een groot deel van hun beschouwingen vult, te verbergen. Ontleedt men de werkelijke inhoud, dan komt men tot de conclusie dat het gaat om steeds weerkerende denkbeelden met dogmatische achtergronden. Stel daar dan een vrije denker tegenover. Vergelijk bijvoorbeeld Sartre eens met de werken van Yoeyitjin(?) in Rusland. Wij zien dat de partijfilosoof in feite niets anders doet dan nieuwe redenen bedenken om het reeds

als vaststaand beschouwde de handhaven en te verdedigen. Hij formuleert opnieuw en past aan. Sartre experimenteert. Hij ontwikkelt in zich de vraag of er bijvoorbeeld nu wel of niet een God is wat menselijk is en wat niet, enzovoort. Wij hoeven het met zijn conclusies niet zonder meer eens te zijn. Men mag rustig het werk van Sartre in zijn geheel verwerpen, maar men zal moeten erkennen dat zijn denken een zekere originaliteit bezit en zijn beschouwingen over de mens als mens en de verhouding mens - God een aantal nieuwe denkbeelden en argumenten brengt die indirect mede aanleiding zijn geworden tot de revolten in de christelijke kerken die zich op het ogenblik volbrengt. In dit opzicht is zijn invloed groter - ofschoon minder erkend - dan die van bijvoorbeeld Teilhard de Chardin. Kortom: men mag en kan niet het belang van het vrije individu verwerpen. Integendeel, men heeft het persoonlijk streven, vrije denken en werken van het individu in de gemeenschap werkelijk hard nodig.

Geen maatschappij kan goed functioneren zonder het individu dat zélf durft te denken, dat zélf besluiten durft te nemen en verantwoordelijkheid te dragen, risico's te nemen. De maatschappij heeft behoefte aan de enkeling die zoekt en denkt, omdat dit uit eigen overtuiging voortkomen zal en niet slechts geleerd is, als iets wat nu eenmaal in het boekje staat. Men heeft geen behoefte aan de mens die zekerheden zoekt, maar aan de enkeling die de moed heeft iets te proberen, omdat hij meent dat het mogelijk is. Denkt u dat een Edison ooit zoveel uitvindingen gedaan zou hebben wanneer hij had moeten leven in een gecollectiveerde maatschappij? Hij had waarschijnlijk vele titels gehad. Hij was waarschijnlijk een held van de wetenschap en de Staat geweest. Maar hij zou nog niet de helft hebben kunnen presteren. En daar moeten wij toch werkelijk rekening mee houden.

Alleen de mens die de vrijheid heeft om ook krachtens zijn intuïtie te werk te gaan en zijn persoonlijke vermogens te gebruiken en een alleen voor hem mogelijke topprestatie zonder beperkingen na te streven, is in staat, aan de gemeenschap inhoud en zin te geven. Ieder zal dit op eigen niveau moeten doen. Daarom is elke collectivisering van bovenaf volgens mij altijd schadelijk. Zie eens hoe monopolies en staatsbedrijven over het algemeen veel minder doelmatig en juist functioneren dan particuliere bedrijven. Wanneer bijvoorbeeld de PTT geen staatsmonopolie was, zouden er minder nieuwe kantoren verrijzen, maar zij zou beter en goedkoper functioneren, al is het alleen maar door het feit dat het overbodige zou worden vermeden en de dienst aan de klant meer op de voorgrond zou staan. Maar dat hoef ik u niet te vertellen. U had het zelf uit kunnen rekenen. Bij bedrijven die, al werken zij met gelden van de Staat, zelf voor een rendabel beleid zorg moeten dragen, zien wij reeds een juister beleid en meer ruimte voor persoonlijk initiatief ofschoon een zeker perfectionisme soms opvalt. Voorbeeld: de beste spoorwegen vindt men bij semi-staatsbedrijven zoals in Nederland of de particuliere bedrijven als in de USA. U zult dus begrijpen dat er tegen een collectiviseren in de vorm van staatsbemoedelingen heel wat in te brengen is: producten slechter dan noodzakelijk, duurder dan noodzakelijk, productie minder rationeel enzovoort. Wat begrijpelijk is: een staatsbedrijf zal, vooral in een geheel gecollectiveerde maatschappij minder belang hebben bij een goed product en de goedkeuring van de verbruikers dan bij de goedkeuring van de - veelal niet deskundige - instanties.

Men zal inderdaad tot een meer op collectieve begrippen gebaseerde samenleving moeten komen, maar men zal daarbij nooit uit het oog mogen verliezen dat niet de gemeenschap het doel is, maar de mens, dat de mens mét mensen gelukkig moet kunnen samenleven en zich zal moeten kunnen ontwikkelen. Dan pas krijgt de gemeenschap een bijzondere betekenis voor de mens die nu eenmaal niet alleen, en zonder anderen, kan bestaan. Volgens mij zou men in plaats van de mens deels meer te beperken, middels scholingen, diploma's en regels, zoals over de gehele wereld gebeurt, een andere weg moeten kiezen. Het is dwaas de plaats van de mens in de maatschappij bijvoorbeeld te laten bepalen door hetgeen hij eens heeft geleerd en waarschijnlijk reeds weer vergeten is, in plaats van af te gaan op zijn prestatie.

Allereerst zou men moeten trachten tot een ruimere communicatie tussen de mensen te komen en zou hen moeten leren elkander te zien en te begrijpen. De mensen zouden moeten leren elkander als mens te zien en aan te voelen en zich niet te beroepen op eigen belangrijkheid, maar naar een samenwerking met anderen te streven, waardoor zij tesamen met anderen

belangrijker kunnen worden. Je zou de mensen moeten leren dat het niet voldoende is om na te praten wat in het een of ander hoofdartikel geheet gestaan, maar dat men zelf na moet denken. Men zou de mens de vrijheid moeten geven en laten om zijn gedachten eerlijk en ten alle tijde uit te spreken en hem daarnaast moeten doen beseffen dat het belangrijk is de gedachten van anderen te volgen, zelfs wanneer je het er niet mee eens bent.

Daarentegen, bij een maatschappelijk collectiviseren van de massa zou dit zelfstandig denken en persoonlijk reageren onderdrukt moeten worden. De maatschappij heeft nu eenmaal normen, op grond waarvan productie en samenleving worden opgezet. Alles is daarin verwerkt, van de gemiddelde levensverwachting tot de gemiddelde levensbeschouwing. Afwijkingen zal men niet kunnen tolereren, omdat zij het systeem in gevaar brengen. Maar is er wel een systeem nodig dat alles zo heel precies regelt en reguleert? Men heeft eerder behoefte aan een vorm van samenwerking en samenleving, waarin elke groep mogelijkheden heeft zich als groep te handhaven, zonder dat zij hierdoor bijzondere rechten, niet op eigen prestaties en productie berustende, verwerft ten aanzien van anderen. Een zo vrij mogelijke samenwerking met en zo gering mogelijk aantal regels is de beste oplossing. De maatschappelijke structuur is dan flexibel en past zich eenvoudig aan aan nieuwe mogelijkheden of behoeften, terwijl ieder mens de mogelijkheid vindt zijn eigen wegen te gaan ten nutte van het geheel.

Voorbeeld: Wie stelt dat er maar één of in ieder geval zo weinig mogelijk vakbonden moeten zijn, heeft organisatorisch gelijk; het is eenvoudiger en goedkoper. Maar er ontstaat een macht die zich van de arbeiders even weinig aantrekt als van de werkgevers en hun belangen. Wanneer vele kleine groepen als vakbond op kunnen treden, eigen afwijkende cao's kunnen en mogen sluiten, zal hierdoor een veel grotere diversering in arbeidscondities en mogelijkheden ontstaan, maar tevens een grotere selectie en bovenal een sterkere concentratie per bedrijf. Wanneer een ieder in een bedrijf het zelfde uurloon ontvangt is er geen reden om te trachten beter of harder te werken dan anderen. Blijkt echter dat groepen die bereid zijn meer te doen, ook meer kunnen krijgen en niet uit bedrijven kunnen worden geweerd, zullen alle bonden meer aandacht aan de wensen en mogelijkheden van hun leden geven, terwijl elke groep de ander zal stimuleren tot betere organisatie en betere prestatie.

Elk individu verschilt van andere individuen. Daarom moet elke mens eigen mogelijkheden kunnen gebruiken, en zijn de beperkingen, opgelegd door een al beheersende collectiviteit uit den boze. Elke persoon heeft, zelfs geestelijk tot op zekere hoogte, in de gemeenschap behoefte aan een mogelijkheid tot samenwerking. Alleen heeft men te weinig mogelijkheden. En zo zal men uit vrije wil en volgens eigen besef, zich baserende op werkelijk erkende mogelijkheden tot samenwerking, met anderen een geheel gaan vormen. Dergelijke groepen zullen zich altijd weer moeten vormen. In deze zin is collectivisering op de wereld onvermijdelijk en heeft zij van het begin der tijden bestaan. Bij een normalisering van de gemeenschap waarbij het geheel zorgt voor alle delen van de gemeenschap, gaat het individu ten gronde en daarmee ook de speciale mogelijkheden, de verrijking van de gemeenschap door het individu.

Ik zou nog vele argumenten aan kunnen voeren en u bijvoorbeeld kunnen bewijzen dat ofschoon theoretici stellen dat de prestatie van gesubsidieerd toneel, opera enzovoort beter is dan van dezelfde instellingen wanneer zij zonder subsidie moeten werken, juist deze laatste vorm gedwongen is met de consument rekening te houden, en zó brengt wat "het volk" verlangt. Steeds weer blijkt dat de wensen van de gemeenschap met een behouden van vaak zeer hoge normen van vakmanschap en artistiekeit door ongesubsidieerde kunstenaars veel beter wordt bereikt. Ik zal daarop echter maar niet verder ingaan.

Men moet rekening weten te houden met een ander. Om dit te kunnen doen, heb je vrijheid van node. Deze vrijheid zal zekerheid en mogelijkheden vaak beperken dat geef ik toe. Maar aan de andere kant maakt juist vrijheid meer offerbereid. Denk maar eens aan Artis in Amsterdam, dit beroemde dierentuincomplex zou zeker met regeringssubsidies niet op een zo de mens van toen aansprekende wijze tot stand zijn gekomen. Zoals de beste dierentuinen op de wereld, ontstond ook Artis door particulier initiatief. En zoals vele dingen die door particulier initiatief hun vorm

kregen, is het nu de moeite waard om, desnoods met bijdragen van de gemeenschap die in stand te houden.

De mens heeft natuurlijk de neiging alles op anderen, op autoriteiten, af te wentelen. Eerst geestelijk: pastoor, dominee en geestelijke leiders weten het wel, dan hoef je dus zelf niet te denken. Later: onze leiders weten het wel, het parlement weet wel wat het doet, de koningin weet alles enzovoort. Deze stellingen werden dan aanleiding voor de mensen om zelf steeds minder te beslissen, te doen. En in deze dagen wordt het meer en meer: wij willen iets hebben, maar waarom zouden wij ons daarom druk maken? De gemeenschap moet er maar voor zorgen dat wij het krijgen. Hierdoor wordt de dood van het individuele streven mogelijk. Wanneer u in deze dagen de revoluties ziet ontbranden tegen deze verkeerde vormen van collectivistische ontwikkelingen, moogt u zich daarover niet al te veel verbazen. Voor de jongeren die het afschuifstelsel nog niet geheel beseffen, zullen zich verzetten tegen de beperking van hun persoonlijke vrijheid en mogelijkheden. Hun revolutie kan er toe bijdragen dat de maatschappij toch weer een vorm vindt, waarin een ieder als individu zijn beste krachten kan geven, zonder buiten de gemeenschap te staan. De wereld kan alleen dan vooruitgaan wanneer mensen steeds weer zelf initiatieven ontwikkelen en niet geduldig blijven wachten op hetgeen de gemeenschap zonder hen besluit dat voor hen nuttig of noodzakelijk is. Heeft u hierop commentaar?

Vraag: Voor ouderen kan het noodzakelijk zijn dit alles te stellen, voor jongeren lijkt het mij het intrappen van een open deur. Kunt u een voorbeeld geven, van collectivisering van onder af?

Antwoord: Ik deed dit reeds. Maar denk eens aan de new art theaters die een werkelijke vernieuwing en toneel tot stand brachten ofschoon zij zelden of nooit gesubsidieerd werden en dus moesten leven van hun verdiensten en enthousiasme. Ik geef toe dat de experimenten van de jongeren nog te vaak afhankelijk zijn van de mecenas, de geldgever - overheid of particulier - maar die blijft zelfstandig en verloochent zijn denkbeelden daarvoor niet. Denk aan de workshops, waarin kunstenaars samenkomen en elkander steunen, niet alleen wanneer het gaat om artistieke dingen, naar ook desnoods om te kunnen leven, zolang zij met iets bezig zijn dat belangrijk wordt geacht. De jongeren zijn vaak geneigd, alles, - voedsel, geld, dak - met anderen te delen die daaraan behoefte hebben, omdat zij gevoelen elkander na te staan. Dit is het begin van een vrije collectivisering. Dit neemt niet weg dat de jongeren in deze dagen lijden aan een schromeloze zelfoverschatting. Zij menen dat alles, ook succes, massaal en snel komt. Vele mogelijke talenten komen door deze verkeerde opvatting nog niet geheel tot ontwikkeling. Maar de volhouders, degenen die van klein af aan opbouwen en van hun vergissingen leren, worden de groten van deze dagen.

Voorbeeld: de beste acteurs en cabaretiërs dezer dagen komen niet van de daarvoor bestemde scholen, maar bijvoorbeeld uit het studentencabaret enzovoort. Zij hebben enthousiasme, werken vanuit zichzelf en vullen later hun tekortkomingen aan door het nemen van lessen. Amateurs blijken vaak de gelijke te zijn van geschoolde vakmensen. Begrijpelijk wanneer wij beseffen dat juist de amateur - liefhebber - het woord zegt het reeds - zich geheel inzetten en geven. Werkelijke talenten op elk terrein die uit de liefhebberij voortkomen, blijken dan ook vaak de professionele mensen met hun scholingen en verbeelding, maar zonder volle inzet van eigen persoonlijkheid werkende, te overtreffen. Zelfs indien de beroepsmensen alles doen om te voorkomen dat dit opvalt.

In techniek en wetenschap zijn jonge lieden die nieuwe transportmethoden bedachten, nieuwe stadsplannen en dergelijke ontwierpen, beter dan hetgeen de vakmensen presteren. Dit blijft waar, ook al trachten deze "vakmensen" te voorkomen dat iets daarvan in de praktijk zal worden omgezet. In Nederland bestaan collectieve regelingen die zelfs proeven op dit terrein bijna onmogelijk maken. Maar dergelijke ideeën werden bijvoorbeeld wel de basis van een revolutie in bouwtechnieken in Israël, waar de vrijwillig collectieve gemeenschap een grote rol speelt in een theocratisch vrijzinnige staat. Ik meen duidelijk te hebben gemaakt dat de kleine groepen die elkander steunen uit idealisme en dergelijke tot een samenwerking kunnen komen, waarbij een gemeenschappelijk belang en denken zo stevige banden knoopt dat zelfs het verzet van de

maatschappij niet in staat is hen te beperken. Dit zou toch voorbeeld genoeg moeten zijn. Ik gaf slechts voorbeelden passende op de meest in het oog springende terreinen. Overall elders kan men een dergelijke collectief werken en streven eveneens zien. Denk maar eens aan de jongens die met elkander motorfietsen, auto's, boten en dergelijke bouwen en gebruiken.

Vraag: Hoe denkt u over verzekeringen?

Antwoord: Hun bestaan is logisch, maar het gevolg van een ontwijken aan eigen verantwoordelijkheden, zeker wanneer het gaat om persoonlijke verliezen en niet om de zekerheid dat men zijn verantwoordelijkheden tegenover anderen zal kunnen dragen. De fout ligt niet in het bestaan van de verzekering, maar in de neiging in alle winsten te willen delen, maar anderen voor het verlies op te laten draaien. Wie winsten wenst, moet ook het risico van verlies willen lopen. Dan zal hij zorgvuldiger te werk gaan dan iemand die weet dat zijn fouten toch niet op hem zelf kunnen worden verhaald.

Vraag: U bent tegen deling van de winsten?

Antwoord: Neen. Ik meen echter dat iemand die in winsten wenst te delen, ook de verliezen zal moeten helpen dragen. Wie aanspraak maakt op een aandeel in de roem, zal ook moeten in gevaren en mogelijke mislukkingen delen. Ik meen dat het grondprincipe van een gezonde collectiviteit gebaseerd moet zijn op een "samen uit, samen thuis", maar dan ook in zodanig kleine groepen, zodat een ieder kan overzien, welke mogelijkheden en risico's, welke verplichtingen hij aanvaardt.

Vraag: Maar wat denkt u van het verzekeringswezen?

Antwoord: Op het ogenblik een naar en niet rijp wezen. Het is een zakelijk bedrijf, waarbij men door het dekken van risico's op een wijze die de verzekerde veelal niet geheel kan begrijpen, onder voorwaarden die de verzekerde niet bewust heeft aanvaard, betrekkelijk hoge winsten weet te maken, waarvoor men in verhouding vaak slechts zeer geringe en trage diensten verleent. Ik meen wel dat het dekken van grote risico's tegenover anderen mogelijk zou moeten zijn. Dit zou mijn inziens echter een regeringszaak moeten zijn - een van de weinige gevallen, waarin ik meen dat de gemeenschap een goede zekerheid aan het individu moet geven - maar met een blijvende aansprakelijkheid van degene die voor de schade, die gedekt moet worden, aansprakelijk was. Realiseer u eens dat mensen met all-risk tegenwoordig vaak reageren met een: "hopelijk komt het nu goed aan zonder persoonlijk letsel, want bij een kleine schade blijft het mijn persoonlijk risico, terwijl een total-loss in ieder geval een aardige bijdrage oplevert voor een toch reeds noodzakelijke nieuwe wagen....." Een ongezonde mentaliteit die sterker zal worden, naarmate de persoonlijke aansprakelijkheid en het gevoel persoonlijk grote schade te kunnen lijden, afneemt. Overigens meen ik dat men te weinig denkt aan persoonlijke inspraak in de gang van zaken. Het is even dwaas dat een verzekering zonder raadpleging van de verzekerden haar voorwaarden mag wijzigen als het doen bouwen van een fabriek, welke voor de gezondheid schadelijke stoffen kan afscheiden, zonder dat degenen die in de omgeving daarvan moeten wonen hierover worden voorgelicht en een belangrijke stem in het geding hebben.

Misschien vindt u nog steeds dat het onderwerp te weinig geestelijk van aard was. Maar om geestelijk goed en bewust te leren leven, heeft de mens rekening te houden met zijn mogelijkheden op aarde. En de vraag collectiviteit of individualisme, ja zelfs het spreken over verzekeringen, kan ondanks de ergernis van enkelen wel degelijk bijdragen tot inzicht in de wereld van de mens en zo tot een gezondere geestelijke bewustwording. Inzicht in de eigen wereld, mogelijkheden en wenselijkheden zijn noodzakelijk om bewust te kunnen leven. En eerst hij die bewust in eigen wereld leert leven, zal met goed gevolg geestelijk kunnen gaan werken en een goede bewustwording vinden op aarde.

Daarmee mag ik dan wel voor heden volstaan.

Goedenavond.

Goeden avond, vrienden.

Deze avond schijnt bestemd te zijn voor uw eigen onderwerpen. Hebt u een meer geestelijk onderwerp dat u wenst te bespreken?

HET WERKEN MET ONDERBEWUSTZIJN EN GEESTELIJKE VOERTUIGEN

Een leuk onderwerp, maar ik kan alleen een korte inleiding geven. Een werkelijke bespreking van het werken met eigen onderbewustzijn zou een cursus van rond twee jaren vergen, terwijl voor het werken met eigen geestelijke voertuigen - alleen in theorie - nog zo een zevental cursusjaren nodig zou zijn. Laat mij dan maar beginnen met het onderbewustzijn.

Het onderbewustzijn van de mens is dat deel van zijn kenvermogen, geheugen en andere invloeden vanuit geestelijke delen van het wezen, welke niet tot het waakbewustzijn doordringen, en zo niet onmiddellijk realiseerbaar en bruikbaar zijn in het waakbewuste leven. Het onderbewustzijn beïnvloedt door zijn inhoud, de ervaring en daarmee ook de persoonlijke interpretatie van alle wel waakbewust erkende of beleefde feiten. Daar het onderbewustzijn een zodanig grote invloed bezit op het leven en handelen van de mens - middels de interpretatie en de gevoelens - zal het voor de mens belangrijk zijn een wijze van leven en denken te vinden, waarbij althans enigzins bewust dit onderbewuste met zijn inhoud kan worden ingeschakeld in eigen bewust gewilde beleving en interpretatie van het leven.

Wie het onderbewustzijn ziet werken, komt tot de conclusie dat, ofschoon associaties, die niet bewust gemaakt werden, hierdoor toch in de waakbewuste sfeer van het Ik ontstaan, het grootste deel van de onderbewuste invloeden slechts kenbaar wordt als gevoelsreactie. Deze gevoelens of emoties houden een aanvaarden of verwerpen in van toestanden, personen, voorwerpen en mogelijkheden, op niet redelijke gronden in. De mens bemerkt dit wel, maar kan op verstandelijk gronden de juistheid ervan niet aanvaarden, zodat hij geneigd is deze reacties terzijde te stellen.

Nu zal ik niemand aanraden alleen met zijn gevoelens te leven en zich hierdoor geheel te laten leiden. Wel zou ik eenieder de raad willen geven om elk gevoel - bijvoorbeeld anghipathie of sympathie tegenover mensen, waarvoor geen redelijke basis schijnt te bestaan - te registreren en er rekening mee te houden als mogelijkheid. Ga dan verstandelijk verder, maar beschouw de gevoelswaarde als waarschuwing. U kunt dan veel sneller reageren wanneer het onbewust aangevoelde feitelijk kenbaar wordt. Door deze onredelijk gevoelens steeds weer te betrekken in uw benadering van het leven komt u er toe steeds bewuster de gevoelens te registreren en zo eigen instelling tegenover de wereld en gevoelsmatige afwijkingen van de verstandelijke norm te leren kennen. Zo leer je jezelf beter kennen, zelfs wanneer je de achtergronden van bepaalde eigenschappen en reacties niet kunt vinden.

Wel zal men leren beseffen dat afwijzende gevoelens altijd gepaard gaan met of voortkomen uit angstgevoelens en onzekerheid; aanvaarding en bestreving echter gevoelsmatig worden beïnvloed door gevoelens van begeerte en voldoening. Ken ik bij mijzelf de inwerking van deze twee factoren, dan weet ik ook, langs welke weg ik mijzelf het beste kan stimuleren of afremmen. Men kan zelfs zover gaan dat men bewust in zich een beheersbare vorm van paniek doet ontstaan, waardoor een versnelde reactie en grotere prestatie van alle beheersbare delen van het Ik bereikt kan worden.

De "zenuwen" van een topartist - beleefdelijk spanning genoemd - of van een topatleet vóór zijn prestatie, spelen een grote rol in deze prestatie. Iemand die kalm blijft zonder meer, zal vaak niet voldoende veerkracht meer bezitten om zich te herstellen wanneer iets verkeerd schijnt te gaan, zal minder snel en minder juist improviseren en te laat reageren. Bij bijvoorbeeld voetballen, wielrennen enzovoort kan men constateren dat mensen die op zich zeer begaafd zijn, juist doordat zij deze spanningen niet voldoende kennen, vaak door anderen verslagen worden of na een korte reeks van topprestaties in vergetelheid raken. Men zal zien dat deze mensen steeds weer excelleren wanneer zij kunnen werken onder de meest gunstige

omstandigheden, maar tekort schieten zodra hieraan maar iets mankeert. Conclusie: hij die bewust weet te werken met invloeden als angsten en begeerten vanuit het onderbewustzijn kan, zelfs indien hij de inhoud van het onbewuste Ik niet beseft, door gebruik hiervan, reeds stimuli verkrijgen, waardoor hij tot een optimale prestatie kan komen.

Dit is een voorbeeld van de wijze, waarop men met het onderbewustzijn kan werken. Er zijn echter nog andere mogelijkheden. In het onderbewustzijn schuilt menig besef, menige emotie die men voor zich niet als bestaand wil erkennen. Het gevoel van voortbestaan na de dood, oneindigheid en alles wat daarmee samenhangt bijvoorbeeld komt niet voort uit het redelijk denken en besef van de mens, maar is een directe weergave van waarden die in het onbewuste van de mens bestaan. Het onbewuste geeft de mens dus steeds weer aan dat er waarden en mogelijkheden in het leven zijn die veel verder gaan dan men bewust kan aanvaarden. De mens pleegt dergelijke gevoelens om te zetten in fantasmen en dromen. Maar uit angst voor hetgeen er tegen alle rede in door het Ik hier wordt opgedist, zal dit vele mensen er toe brengen zelfs deze uitlaat van het onbewuste bij zich te bestrijden. Zij verklaren dan later dat zij "niet veel fantasie hebben". Menige godloochenaar loochent bijvoorbeeld het bestaan van God niet in de eerste plaats, omdat er niets in hem is wat ergens toch aan de mogelijkheid dat er wel een God is, gelooft, maar omdat hij zijn geloof niet rationaliseerbaar vindt en vreest een onredelijk wezen te worden.

De conclusie is al weer duidelijk: wij moeten de waarden uit geest en besef die in het onderbewustzijn leven en via het onderbewustzijn tot ons doordringen, ook wanneer zij niet rationeel zijn of niet voldoende als onaantastbaar omschreven, met zekere voorzichtigheid en eerbied behandelen. Waaraan je onmiddellijk kunt vastknopen: het reservoir van het onderbewustzijn is een samenstel van voorstellingen en herinneringen die in het dagelijks bestaan vaak geen grote rol spelen, maar juist wanneer er geestelijke waarden in het geding komen, wel belangrijk zijn. Een groot deel van de droomsymboliek bijvoorbeeld komt uit het onderbewuste voort en is evenzeer voor geestelijke als stoffelijke toestanden en innerlijke belevingen een weergavemogelijkheid. Deze droomsymboliek is in vele gevallen een vertaling van bovenstoffelijke of geestelijke reacties op geestelijk waarden of erkenningen in het stoffelijke bestaan.

Het hanteren van geestelijke voertuigen middels of vanuit het stoffelijke verstand is niet mogelijk. Maar het is wel degelijk mogelijk een reeks voorstellingen te krijgen die, al zijn zij niet redelijk, het Ik doen zien als bestaande uit een aantal geestelijke voertuigen. Daar de symbolen die in ons ontstaan de uitdrukking zijn, maar niet de weergave van de werkelijkheid die wij beleven, kunnen wij op grond van dergelijke voorstellingen komen tot fantasieën die wel volkomen onredelijk zijn, maar die gelijktijdig redelijk kenbare resultaten voortbrengen.

Nu zult u wel begrijpen dat de mens die werken wil met geestelijke voertuigen, niet bang moet zijn een kat in de zak te kopen. Wanneer u iemand geestelijk zou willen genezen, maar eerst eens na wilt gaan of dit reëel wel mogelijk is, kunt u het al niet meer, omdat u door de analyse een zodanige twijfel in uzelf hebt gewekt dat u niet meer beschikt over voldoende innerlijke harmonie, en over voldoende zelfvertrouwen zult beschikken om dit vreemde iets dat men geestelijke genezing noemt, tot stand te brengen. Veel mensen kunnen dit vertrouwen echter niet hebben in zichzelf en beroepen zich dan op een kracht of wezen buiten het Ik, waaraan zij de invloed toeschrijven en waarin zij dan wel geheel vertrouwen. Zo zijn er mensen die op een bepaalde wijze bidden en menen dat God dan zal genezen. In wezen doen de mensen dit zelf natuurlijk, al kan men alle krachten van de mens beschouwen als krachten die uit God voortkomen. Want in de mensen werkt de goddelijke kracht. U zou het misschien niet zeggen wanneer je de mensen zo beziet, maar het is heus waar.

Een ander geneest door middel van de geest. Zo zijn er mensen die stellen dat zij langs geestelijke weg kunnen genezen, omdat zij in de geest worden bijgestaan door de scouts - waarmee zij niet de boy Scouts bedoelen, maar een stelletje overgegangene indianen. Nu kunt u zich wel voorstellen dat deze indianen, hoe hoogstaand ook wanneer zij nog rond lopen met tomahawk en verentooi, hun geestelijke genezingen op een wat eigenaardige wijze zouden

volbrengen en zeker niet zouden komen tot de, als een soort medische ingreep vanuit de geest beschreven geestelijke operatie zouden komen. Toch veronderstellen de gelovigen dat deze scouts meer kunnen en weten dan een dokter. Waaruit wel aannemelijk wordt dat het beeld van de scout uit de mens voortkomt.

De omschrijving van een geestelijke dokter komt eveneens uit de mens voort, maar de capaciteiten die achter deze voorstellingen verscholen zijn, kunnen wel degelijk bestaan en werkelijke resultaten tot stand brengen. De vraag is nu maar, in hoeverre zo iets betrouwbaar blijft. Want de krachten die de mens opbrengt, komen tot uiting middels zijn onderbewustzijn, maar dit geldt ook voor de uitspraken die men doet. Waarbij het eigen denken van de mens wel degelijk invloed heeft en vaak de werkelijke gegevens, al dan niet werkelijk vanuit de geest ontvangen, aanpast aan eigen voorstellingsvermogen met alle mogelijkheden tot het maken van fouten enzovoort die daaraan verbonden zijn. Kortom, zelfs alles wat uit de geest komt aan kracht en weten wordt in zekere zin besmet door, vervormd door de mens, waardoor het werkzaam wordt of tot uiting komt. Conclusie: wij kunnen wel proberen met onze geestelijke voertuigen te werken, maar wanneer wij dit doen, kunnen wij ons, zolang het gaat om resultaten in de stof, nooit geheel onttrekken aan de beperkingen en onzuiverheden van onze materiële persoonlijkheid.

Misschien wilt u nog verder gaan en vraagt u zich af, welke geestelijke voertuigen u nu wel en welke u niet kunt gebruiken. Het antwoord luidt dan:

De geestelijke voertuigen, waarover wij spreken zijn als het ware delen van de totale persoonlijkheid. Wanneer wij spreken van een bepaald geestelijk voertuig, wij eigenlijk spreken over bijvoorbeeld een soort vinger, hand, been. Wanneer wij dus over geestelijke voertuigen spreken, richten wij ons voorstellingsvermogen in feite op functies van de totale persoonlijkheid. Daar wij niet in staat zijn de totale functionaliteit en waarde van het werkelijke Ik geheel als mens te omvatten, zal elk voor ons kenbaar deel van dit Ik mede daaruit voortvloeiende mogelijkheden ons een beperkte reeks mogelijkheden verschaffen, waarbij wij echter, daar wij het geheel niet kennen, de nevenwerkingen vaak onvoldoende zullen beseffen. Want al menen wij te werken in een bepaalde sfeer en met een bepaald voertuig, zo zullen wij in feite altijd werken met het totaal van onze persoonlijkheid, ook wanneer de actie daarvan voornamelijk tot uiting komt middels een bepaald deel daarvan.

Daarom kun je zeggen: wanneer ik tracht met een geestelijk voertuig te werken krachtens de voorstelling die ik daarvan heb en voortdurend nevenverschijnselen kan gewaar worden, zal ik moeten aannemen dat deze behoren tot de invloeden, welke aan mijn eigen Ik of persoonlijkheid verbonden zijn. Ik kan de resultaten toeschrijven aan een bepaalde sfeer, maar beroep mij dan daarbij niet op de werkelijkheid, maar op mijn rationalisaties van de verschijnselen. Wanneer ik de waarheid weer wil geven, kan ik beter zeggen dat de nevenverschijnselen reactiewerkingen van het totale Ik zijn, welke mede tot uiting komen binnen een beperkte actie of reactie van dit totale Ik.

U bent in dit tweede deel gewend aan esoterie. Nu is dit alles voor u misschien wat minder esoterisch van aard, maar ik meen dat alles wat wij hier bespreken, belangrijk genoeg is om ook voor de kennis van Ik en geest mee te tellen. Maar ik kan mij voorstellen dat u graag wilt weten wat u moet doen om ondanks alle belemmeringen met uw geestelijke voertuigen te werken. In de eerste plaats zult u moeten durven afgaan op gevoelens. In de tweede plaats moet u af durven gaan op bepaalde in u opwellende denkbeelden, voorstellingen enzovoort, ook wanneer dezen onredelijk zijn. In de derde plaats zult u de voorstellingen en denkbeelden in de stof steeds zo moeten gebruiken dat een voor u redelijk kenbaar resultaat het gevolg daarvan is. Op deze wijze krijgt u een steeds grotere zekerheid, waarbij uw rede op grond van ervaringen en feiten - en niet op grond van stellingen - in staat is het geestelijk Ik zowel als het onbewuste deel van het Ik te aanvaarden en in zekere zin te kennen.

Wij leren nooit het geheel van ons onderbewustzijn, laat staan het geheel van het onbewuste in de mens, tijdens een stoffelijk bestaan kennen, zoals wij ook nimmer het totaal van het geestelijk

Ik - of alle denkbare geestelijke voertuigen die wij bezitten - zullen leren kennen. Wij krijgen ten hoogste een voorstelling ervan die een symbolische weergave vormt. Maar wij leren deze kwaliteiten van het Ik gebruiken. En wanneer ik leef in mijn totaliteit, beseft of niet, zal elke bewustwording de reactie van de totaliteit, en niet slechts van een deel daarvan op de ervaring met zich brengen. Met andere woorden, men kan een totale bewustwording ondergaan aan de hand van een beperkte functie die menselijk beseft kan worden.

Ik zal voor al hetgeen ik wil bereiken, voor mijzelf een voorstelling moeten vinden. Hoe die voorstelling is, doet minder terzake, mits zij voor het Ik gevoelsmatig aanvaardbaar is en verstandelijk gezien, redelijk omschreven - niet verklaard - kan worden. Kortom, het begin van het werken met geestelijke voertuigen komt neer op het opbouwen van een soort fantasie op grond van eigen emoties, waarbij de ontladingen van het Ik een zodanig doel hebben en zozeer gericht zijn dat een werkelijk en ook voor anderen kenbaar gevolg in de wereld kan ontstaan.

Nog een laatste stukje: Wanneer een mens spreekt over geestelijke voertuigen, spreekt hij over geestelijk werelden. Een geestelijke wereld is datgene wat door het besef omvat kan worden en met anderen op gelijk niveau kan worden gedeeld. Maar alle zogenaamde werelden zijn deel van dezelfde totaliteit, zo goed als elk geestelijk voertuig deel is van mijn eigen totaliteit. Daarom kan ik vanuit elke zogenaamde geestelijke wereld of sfeer een beroep doen op elke andere zogenaamde geestelijke wereld of sfeer wanneer er in mijn voorstellingsvermogen en gevoelsleven maar iets bestaat, waardoor ik dit voor mijzelf aan kan duiden.

Waaruit volgt dat de krachten van alle sferen voor ons direct bruikbaar zullen zijn en in eigen wereld kunnen worden geuit, zodra wij maar iets hebben, waardoor wij ons die werelden, hun krachten of desnoods slechts hun werkingen kunnen voorstellen. Het weten van alle sferen en werelden, waarvan wij dus deel zijn, zal voor ons geheel open liggen, zodra wij dit zonder beperking durven aanvaarden, en, zolang wij in de stof zijn, de vertalingsmoeilijkheden die voortkomen uit het overbrengen naar voor menselijk redelijke begrippen, voor lief willen nemen. Waaruit u dan weer zelf uw conclusies kunt gaan trekken.

En met deze zeer korte en oppervlakkige inleiding op een zoveel omvattend onderwerp hoop ik u in ieder geval plezier gedaan te hebben. Ik sluit met enkele korte omschrijvingen.

Geestelijke kracht is alle kracht, welke niet materieel constateerbaar is, behalve in haar resultaten. Geestelijk weten is alle weten, waarvan de oorsprong niet kenbaar is, terwijl het zich onttrekt aan of te boven gaat aan het normaal in de persoon om zijn omgeving bestaand weten. Werken met geesten of geestelijke krachten is alleen dan mogelijk wanneer het Ik naast en boven zichzelf dergelijke krachten erkent en er een voorstelling van heeft, terwijl het vol vertrouwen daarop een beroep durft te doen.

Goedenavond, vrienden.
d.d. 28 juni 1968